

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.7.3>

**PROBLEMATYKA KSZTAŁTOWANIA I ROZWOJU OSOBOWOŚCI W DZIELACH
PROZATORSKICH UKRAIŃSKICH PISARZY ZAKARPACIA
(LATA 20–30 XX WIEKU)**

Iryna Rozman

*doktor nauk pedagogicznych, profesor,
profesor Katedry Języka Angielskiego, Literatury z Metodykami Nauczania
Mukaczewskiego Uniwersytetu Państwowego (Mukaczewo, Ukraina)
ORCID: 0000-0002-4951-0074
rozmanii@ukr.net*

Oksana Lemak

*kandydat na trzeci (edukacyjno-naukowy) poziom szkolnictwa wyższego doktor filozofii Mukaczewskiego
Uniwersytetu Państwowego (Mukaczewo, Ukraina)
ORCID: 0000 0001 5439 2247
lemakoksana23@jmail.com*

Adnotacja. Artykuł analizuje problematykę kształtowania się i rozwoju osobowości, odzwierciedloną w pracach ukraińskich pisarzy Zakarpacia w latach 20–30 XX wieku. Koncentruje się na twórczości Wasyla Grendży-Donskiego, Fedora Potuszniaka i Jurija Stanynca, który wyróżnia się głęboką penetracją wewnętrznego świata człowieka. W artykule zauważono, że w krytyce literackiej badanego okresu istniała tendencja do traktowania dzieł fikcyjnych, które opierały się na źródłach folklorystycznych i eposie ludowym i poruszyły ostre problemy społeczne jako „etnografizm” i „bytowanie prymitywne”. Zauważono dwa ważne aspekty prozy Zakarpacia, które od czasu do czasu są podnoszone przez pedagogiczną naukę, ale są aktualizowane w warunkach wojny rosyjsko-ukraińskiej i jej następstw. Szczególną uwagę zwraca się na potężny potencjał edukacyjny idei, zgodnie z którą w warunkach pokoju, zgody rodziny, dobrobytu dzieci i dorośli powinni doceniać i zdawać sobie sprawę z potrzeby ich zachowania, ochrony i pielęgnowania poprzez sumienne nauczanie i pracę.

Słowa kluczowe: kształtowanie osobowości, Zakarpacie, ukraińscy pisarze, Wasyl Grendży-Donski, Fedir Potuszniak, Jurij Stanynec.

**PROBLEMS OF THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF PERSONALITY
IN THE PROSE WORKS OF UKRAINIAN WRITERS OF TRANSCARPATIA
(20–30S OF THE XX CENTURY)**

Iryna Rozman

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of English Language, Literature with Teaching Methods
Mukachevo State University (Mukachevo, Ukraine)
ORCID: 0000-0002-4951-0074
rozmanii@ukr.net*

Oksana Lemak

*Applicant of the third (educational and scientific) level of higher education Doctor of Philosophy
Mukachevo State University (Mukachevo, Ukraine)
ORCID: 0000 0001 5439 2247
lemakoksana23@jmail.com*

Abstract. The article analyzes the problems of personality formation and development, reflected in the works of Ukrainian writers of Transcarpathia in the 20s and 30s of the 20th century. Emphasis is placed on the works of Vasyl Grendzhi-Donsky, Fedor Potushniak and Yuriy Stanynets, which are distinguished by their deep insight into the inner world of man. The article emphasizes that in the literary criticism of the studied period there was a tendency to interpret works of art that were based on folklore sources and folk epics and raised acute social problems such as "ethnography" and "primitive life". Two important aspects of Transcarpathia's prose are noted, which are occasionally brought up by pedagogical science, but are actualized under the conditions of the Russian-Ukrainian war and its consequences. Special attention is paid to the powerful educational potential of the idea, according to which, being in conditions of peace, family harmony, prosperity, children and adults should appreciate and realize the need for their preservation, protection and nurturing through conscientious study and work.

Key words: personality formation, Transcarpathia, Ukrainian writers, Vasyl Grendzha-Donskyi, Fedir Potushniak, Yurii Stanynets.

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ЗАКАРПАТТЯ (20–30-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ)

Ірина Розман

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання
Мукачівського державного університету (Мукачево, Україна)
ORCID: 0000-0002-4951-0074
rozmanii@ukr.net*

Оксана Лемак

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти доктор філософії
Мукачівського державного університету (Мукачево, Україна)
ORCID: 0000 0001 5439 2247
lemakoksana23@jmail.com*

Анотація. У статті аналізується проблематика формування і розвитку особистості, відображена у творах українських письменників Закарпаття 20-30-х рр. ХХ століття. Акцентовано на творчості Василя Гренджи-Донського, Федора Потушняка та Юрія Станинця, яка вирізняється глибоким проникненням у внутрішній світ людини. У статті наголошено, що в літературній критиці досліджуваного періоду існувала тенденція трактування художніх творів, які ґрунтувалися на фольклорних джерелах і народному епосі та піднімає гострі соціальні проблеми як «етнографізм» і «примітивне побутування». Відзначено два важливі аспекти прози Закарпаття, які зрідка піднімаються педагогічно науковою, але актуалізуються за умов російсько-української війни та її наслідків. Особлива увага приділена потужному виховному потенціалі ідеї, згідно з якою, перебуваючи в умовах миру, сімейної злагоди, достатку, діти і дорослі мають цінувати та усвідомлювати потребу їхнього збереження, захисту та плекання сумлінним навчанням і працею.

Ключові слова: формування особистості, Закарпаття, українські письменники, Василь Гренджа-Донський, Федір Потушняк, Юрій Станинець.

Вступ. Проблема формування і розвитку особистості посідають стрижневе місце у літературознавстві та педагогічній науці. Її осмислення в системі координат творчого доробку українських письменників Закарпаття 20–30-х рр. ХХ ст. передбачає з'ясування широкого кола процесів і явищ. В основі сюжетних ліній їхніх прозових творів апріорі перебуває особистість як соціально детермінована система психоемоційних якостей, що визначають її зануреність у певні соціокультурні відносини. У такому ракурсі, залежно від тематики твору та особистої візії письменника, розкриваються різні риси і прояви характеру людини як комплексу властивостей, що виявляються в поведінці, діях, ставленні до оточення і власного «Я».

Основна частина. Завдання полягає у дослідженні прозових творів зазначеного періоду. Метою статті є висвітлення проблематики формування і розвитку особистості у прозових творах українських письменників Закарпаття (20–30-ті рр. ХХ століття). Особлива увага приділена питанню виховання дітей у сім'ї у мирі та злагоді.

Матеріал і методи досліджень. Для досягнення мети ми використовували дослідження теоретико-методологічних проблем виховання, особистісно орієнтованого виховання дітей і молоді в різні соціальних умовах, метод порівняння та аналізу прозових творів зазначеного періоду.

Результати та їх обговорення. Досліджуючи тему, ми акцентуємо увагу на творчості Василя Гренджи-Донського, Федора Потушняка та Юрія Станинця. Їхні прозові твори вирізняються оригінальним глибоким проникненням у широкий комплекс проблем формування особистості, тож вони вигідно вирізняються у літературному процесі Закарпаття міжвоєнного періоду.

Його знаковою постаттю виступив В. Гренджа-Донський. Хоча прозові твори для дітей і молоді посідають не значне місце в творчості письменника, за змістовим наповненням усі написані ним 50 оповідань і шість повістей можна віднести до «молодіжної літератури», яка, як відомо, далеко виходить за рамки «книг для молоді». Завдяки потужному пізнавальному потенціалу і високохудожньої форми вони сприяють формуванню історичної пам'яті, любові до рідного краю, його народу, культури, традицій, національної свідомості, соборницького духу, готовності до жертвовної боротьби за волю і краще майбуття української нації. Безпосередньо не призначені для молоді твори, завдяки захоплюючих сюжетів, цікавих епізодів про її життєдіяльність викликають шире зацікавлення у юного читача.

Це стосується автобіографічної повісті В. Гренджи-Донського «Ілько Липей – карпатський розбійник», яка 1936 р. вийшла друком у Львові та у чеському перекладі в Празі, а 1939 р. і словацькою мовою. Повість

складається із 33 розділів, оповідь ведеться від першої особи автора, який близько знав головного героя Ілька, колись сидів з ним за однією шкільною лавою. Подорожуючи краєм письменник почув від колишнього однокласника багато негарних історій про нього. Відтак, під час особистої відвертої розмови з'ясовуються обставини, які «змусили» Ілька, сина багатого газди, стати розбійником (Гренджа-Донський, 1936).

Дидактика твору виявляється у ненав'язливому спонуканні читача повсякчас ставити себе на місце героя та зіставляти, розмірковувати як би він учинив за тих чи інших обставин. До цього спонукають і типові й легкі для сприйняття образи двох «селянських хлопчаків з мотиками в руках», які, швидко отямившись від переляку через несподівану зустріч з незнайомцем (автором) та з'ясувавши, що «це турист, а не жан-дарм...», пристають на пропозицію «*може, закурите... папіроску дам*» та проймаються до нього довір'ям. Вони охоче розповідають про свій небезпечний промисел – пошук патронів у старих воєнних окопах для дядька Липея, який платить по дві крони за штуку. Заради заробітку діти не переймаються для яких цілей можуть використовуватися «продукти» їхньої праці (Гренджа-Донський, 1936: 17).

Написана у жанрі детективу повість відзначається динамічним сюжетом, сповненим глибоким психоаналізом, романтикою, ліризмом. Життя Ілька Липея, людини впертої, розумної, досить освіченої, письменник подає крізь призму такої ж складної і трагічної історії Закарпаття кінця XIX – 30-х рр. XX ст. Після закінчення військової служби і Першої світової війни 27-річний Ілько щиро покохав і одружився з 17-річною Марійкою з сусіднього села. Але через погані стосунки з батьком той «видідичив сина» (позбавив можливості отримати страховий поліс за загиблого у США брата і будь-який спадок), чим фактично прирікав його сім'ю на злиденне існування. Сварки з батьком, постійні докори дружини, голодні діти спонукали (чи змусили?) Ілька з «побратимами» стати на кримінальний шлях грабунку багатих євреїв, чеських туристів, інших перехожих лісовими стежками. Одного разу це, буцім то, привело до вбивства чергової жертви. Без переконливих доказів Липея засудили до 15-річного ув'язнення (Гренджа-Донський, 1936). Так, споконвічні питання співвідношення моралі і права, «конфлікту поколінь» і сімейних відносин, злочину і незворотності покарання формують у юного і дорослого читача розсудливість, обачність, цінності свободи і гідності, змушують замислюватися над сенсом людського буття.

В такому ракурсі приваблюють гостросюжетні дитячі оповідання В. Гренджі-Донського. Вони не містять нав'язливого моралізаторства, але спонукають дитину-читача до роздумів і саморефлексії. Показовим у цьому відношенні є оповідання «Оси». Перший епізод щодо допомоги 9-річного Василька батькам, які працювали на сіножаті, дає приклад традиційного (належного) трудового виховання у сім'ї. Відтак увага переноситься на зустріч хлопчика з отруйною змією, яка його не зачепила. Бабуся, що стала свідком події пояснила це просто: «*змія нічого не зробить*», бо дитина до сьоми років, - ангелик».

Василько з цього зробив свій висновок: «*дитину не сміє вкусити ані гадюка, не сміє її вжалити ані оса, бо Господь Бог із неба їм заборонив чіпати маля*». Тому він запропонував 5-річному братику Михайлику розворушити осяче гніздо: «*Оцим віником бий, сміло бий, ти ж ангел!*». Утім малога так безжально покусали комахи, що голова вмить спухла. На галас прибіг батько «*і все зрозумів*» (Гренджа-Донський, 1983). Автор не ставить останню крапку в оповідання, а спонукає юного читача самому доміркувати як покарали Василька, як оцінити його вчинок.

В літературній критиці досліджуваного періоду існувала тенденція трактування художніх творів, що ґрунтувалися на фольклорних джерелах і народному епосі та підніми гострі соціальні проблеми як «етнографізм» і «примітивне побутування». Її сутність Ф. Потушняк визначив таким чином: художня література Закарпаття «мала виразно етнографічний характер», адже її представники «завжди зверталися до соціальних проблем села» та «свої ідейні й мистецькі засоби черпали з фольклору». «Високої мети» вони перед собою не ставили, але «картини життя... передавали вкрай реалістично, писали правду» (Потушняк, 2010: 175–177).

Така оцінка стосується і творчості самого Ф. Потушняка, що наскрізь просякнута «етнографізмом» та актуалізує гострі соціальні проблеми українського села (Щербей, 2012: 142–146). Водночас вона відзначається глибоким психологізмом і реалізмом, що передаються суворим лаконізмом оповідань і новел, які нав'язують аналогії зі стефаниківськими творами. З позицій сучасної психолого-педагогічної науки та соціальної педагогіки це спонукає розглядати прозу Ф. Потушняка крізь призму прямого й опосередкованого впливу соціальних умов і оточення на виховання і соціалізацію людини у вимірах країни та місця проживання (регіону, міста, села, вулиці).

Таким чином, у новелі Ф. Потушняка «Верба» бачимо як поєднання «етнографізму» і «примітивного побутування», так і протиставлення їм глибокого психологізму, що виявляється в силі батьківської любові, яка перемагає віками вкоріненний тваринний страх. Її герой Іван Межовий з дружиною вірять, що хвороба їхнього синочка Петрика спричинена бажанням старої верби забрати його до себе, адже за порадою знахаря мати колись просила це дерево послати їй дітей. У відчаї батьки вирішують принести йому в жертву свою меншу дочку. Втім, учинивши це, чоловік оговтується й несамовито крізь болота повертається за дитиною, «*хапає її в обійми, притискає сильно до грудей... відносить набік від верби*», а потім з розмаху рубає її сокирою: «*Не дам тобі свої діти!... Не дам!...*» (Потушняк, 1980). Так на рівні родинних і соціальних відносин духовна міцність людини перемагає неконтрольований свідомістю містичний страх, Добро перемагає Зло.

З гострим болем і смутком у повісті «Позаздрив» Ф. Потушняк змальовує образ батька невдахи-гімназиста, який, переповнений тваринними ревнощами і злістю, топить у криниці хлопця-сироту, бо він виявився здібнішим до науки, ніж його син (Потушняк, 1980). Так само в площині боротьби між освіченістю / Добром

та неосвіченістю / Злом вади людського характеру набувають соціально-трагічного звучання в новелі «Честь роду», де старші брати через заздрощі до меншого брата-гімназиста, який *«вивчиться й буде вищим за них паном, гордістю роду»*, підступно скалічують його красунню-дівчину (Потушняк, 1980).

Продовжуючи «літопис людської жорстокості» Ф. Потушняк змальовує характерну для закарпатського села картину дитячої безжалісності, коли хлопчик Йосиф намагається втопити малого Петрика, щоб заволодіти його іграшками. Цей дитячий образ виглядає «природним», адже є відбитком «дорослої нелюдності», яка кровоточить і з інших творів письменника. У новелі «Невдаха» арештований селянин спокійно, з подробицями розповідає суддям як убив у лісі жінку, щоб заволодіти її грішми, але виявляє тваринну ненависть й погрожує хлопчині, який став випадковим свідком та виказав цей злочин (Потушняк, 1980).

А в оповіданні «Грішник» Ф. Потушняк зі щирою теплотою, розумінням показує складну душевну боротьбу хлопчика Михайлика, який, нібито, «знайшов» у чужій тайстрі (торбині) чудовий ніжик-рибку. Голос сумління «правдивого грішника» відображають його вагання віддати або залишити собі безцінну «знахідку» сягають кульмінації на тлі несподіваної, посланої з Небес бурі (Потушняк, 1980). Моральний аспект цієї ситуації автор залишає на розсуд читача, але виразно розкриває загальну картину безпросвітної темноти, бездуховності, духовної вбогості, які визначають соціальне середовище формування закарпатської молоді.

Гострим соціальним болем і глибоким психологізмом пронизаний зміст новели «Голод». Лихо охопило село, від нього на межі життя та смерті опиняються і малий Іванко з батьками. Відчай, драматизм, безвихідь передає змальована Ф. Потушняком картина, коли хлопчик ділиться з матір'ю заповідної мрії – «поїсти». Він сподівається на майбутнє та вірить, що у дорослому житті завдяки добрим заробіткам досягне достатку для себе і своїх рідних.

Слід погодитися з думкою науковців, які, зважаючи на досконалість форм та глибокий реалізм новел Ф. Потушняка, вважають їх одним із кращих зразків української дитячої прози дорадянського періоду (Ходанич, 2010: 83).

Як і в П. Потушняка, болем соціальної несправедливості та внутрішнім трагізмом просякнута низка творів для дітей Ю. Станинця. Найвідомішим серед них є оповідання «Дарунок Миколая», яке після публікації в журналі «Наша земля», друкувалося в «Альманасі підкарпатських українських письменників» (1936), відтак в сучасних виданнях (Станинець, 2008). Його головний герой Петрик ходить *«сумненийкий»*, бо не має *«ні доброго плащика, бльозка латана, і черевки діряві, і з штанів коліна вилазять...»*, *«...ні книжечки... немає»*. До всього додаються побутові негаразди: *«в хаті зимно, а дрова дорогі»*. Мати-вдовиця обіцяє, але не може змінити такого становища. Кульмінація дитячих страждань сягає через те, що інші діти, й такі, які *«дуже злі і не вчаться»*, *«злодійкувати і великі розбишаки»*, *«менших від себе б'ють»*, *«тільки тоді можуть щось відповісти учителеві, коли я їм підшепчуть»*, отримують подарунки від святого Микола, а він – *«такий чемний все в школі й удома»* – ні. Така несправедливість та розчарування в улюбленому святі породжує в душі щирої доброї дитини образу, ненависть, глибоку психічну рану. Видається, що ідея цього оповідання ніколи не втрачає актуальності й по-різному, крізь призму особистих ідеалів і досвіду сприймається юним і дорослим читачем.

Відзначмо два важливі аспекти оповідання «Дарунок Миколая», які зрідка піднімаються педагогічною наукою, але актуалізуються за умов російсько-української війни та її наслідків. Дослідниця Л. Химинець побачила в ньому «паціфістський підтекст», адже Петрик – син селянина, загиблого в Першій світовій війні. З позицій українців Закарпаття він воював за «чужі інтереси», тож «з детермінант війни вилучено патріотичну ідею», натомість з загибеллю чоловіка, батька пов'язуються усі бідування хлопчика-сироти та матері-вдовиці (Ходанич, 2010: 85). Екстраполюючи цю ситуацію на трагічні реалії України 2022–2023 рр. та наступні роки, діти, дружини загиблих українських воїнів мають розуміти, що їхні батьки, чоловіки згинули за святу справу захисту своєї державу, тож мають отримати належний соціальний захист і опіку з її боку.

Другий аспект, з нашого погляду, виявляється у потужному виховному потенціалі ідеї, згідно з якою, перебуваючи в умовах миру, сімейної злагоди, достатку, діти і дорослі мають цінувати та усвідомлювати потребу їхнього збереження, захисту та плекання сумлінним навчанням і працею.

Означені характеристики стосуються ще одного показового для творчого Ю. Станинця оповідання «Нова шапка» (1937), що актуалізує вічні проблеми «дітей і батьків» та розуміння складного світу підлітка. Його герой малий Іванко, споглядаючи за щоденною виснажливою працею батька-трудолюбця, який прагне забезпечити достаток у сім'ї, починає усвідомлювати мотиви його дій і вчинків та переймається до нього глибокою повагою, любов'ю, вдячністю (Станинець, 2004: 114–121).

З означених позицій це оповідання увиразнює важливу характерну для дидактики дитячої прози закарпатських письменників першої половини ХХ ст. рису. З першого погляду видається, що поведінка представлених ними персонажів дітей відповідає їхнім психологічно-віковим характеристикам. Але насправді, вони живуть дорослим життям. Іванкові дуже хочеться нового капелюха, але побачивши страждання змороженого через важку працю батька, він виявляє готовність відмовитися від заповітної мрії та взяти на себе виконання різних обов'язків по господарству (Станинець, 2004: 114–121). Так, без впливу сторонніх суб'єктів соціальні проблеми, переломлюються крізь свідомість дитини та корелюють її поведінку, формують моральні чесноти, зокрема, почуття правдивої емпатії, що виявляється не лише у співчутті, а й готовності прийти на допомогу, пожертвувати собою.

У молодіжних і просвітнянських часописах Закарпаття 30-х ХХ ст. друкувалися фрагменти або повні тексти оповідань «Посередники миру», «У вагоні», «Червона йонатанка», «Новела», «Програний поцілунок», «Трагічна помилка» та ін., які згодом увійшли до виданої під псевдонімом Юрій Стенчук збірки «Подарунок» (Ужгород, 1942) (Станинець, 2011: 11). Їхніми героями були шкільна молодь, студенти, селяни, інтелігенція, які, потерпаючи від облудливих лихварів і можновладців, намагалися за будь-яких умов зберегти свою національну ідентичність і гідність та мріяли про краще майбуття свого народу і як могли наближали його жертвовною культурно-освітньою працею.

Проблема жорсткого ставлення до дитини в родині, яка сучасною педагогікою розглядається як сімейний булінг, актуалізується Ю. Станинцем у повісті «Юра Чорний». Батько ніколи не визнавав Юрка за сина через природну смуглявість та відверто зневажав його: «Най... того найдюка перед очима не вижу» (Станинець, 2011: 94). Утім, попри таку сімейну атмосферу, Юра Чорний не пішов шляхом карпатського розбійника Ілька Липея В. Гренджи-Донського, а виріс чесним трударем, правдолюбцем та став уособленням споконвічної боротьби закарпатського селянина за свою землю проти усіх зайд-ворогів.

Висновки. Отже, прозові твори літераторів Закарпаття 20-30-х рр. ХХ ст. становлять окрему оригінальну сторінку в історії розвитку української дитячої літератури та піднімають широкий спектр актуальних для сучасної педагогічної науки і літературознавства проблем формування особистості. В такому контексті кожен згаданий твір витворює самобутній колоритний художній образ, який, з одного боку, справляє потужний виховний вплив на читача, адже змушує його оцінювати вчинки героїв та здійснювати саморефлексію (ставити себе на їхнє місце). На цій основі кристалізуються національні ідеали і моральні цінності, формуються естетичні смаки, читацька культура тощо. З іншого боку, цей творчий доробок слід розглядати як цінне й недостатньо використане джерело нагромадження історико-педагогічних знань, адже попри авторський суб'єктивізм вони відображають реальні проблеми життя і соціалізації дітей та молоді, які залишаються актуальними у формування генерації молоді ХХІ ст.

Список літератури:

1. Гренджа-Донський В. Ілько Липей – карпатський розбійник. Львів: Видавець Іван Тиктор, 1936. 128 с.
2. Гренджа-Донський В. С. Зібрання творів: В 12-ти томах / збрала і впорядкувала Зірка Гренджа-Донська. Вашингтон: Карпатський Союз. Т. 3. Тв. для дітей і молоді. Поезії. 677 с.
3. Потушняк Ф. Закарпатська українська етнографія: значення, історіографія, завдання, проблеми та їх вирішення, елементи та їх розміщення. *Тиводар М. Життя і наукові пошуки Ф. Потушняка*. Ужгород: Гражда, 2010. С. 163–254.
4. Потушняк Ф. Твори: роман, оповідання, поезії / ред. Л. Г. Кореневич. Київ: Дніпро, 1980. 495 с.
5. Станинець Ю. Дарунок Миколая. *Мандрівка святого Миколая: Антологія. Легенди, казки, оповідання* / упоряд. З. Жук. Львів: Свічадо, 2008. С. 71–76.
6. Станинець Ю. І. Нова шапка. *Закарпатська література для дітей ХХ століття*. Ужгород, 2004. С. 114–121.
7. Станинець Ю. Червона йонатаночка: вибрані твори / передмова Н. Ребрик. Ужгород: Гражда, 2011. 640 с.
8. Ходанич Л. П. Виховний потенціал дитячої літератури Закарпаття: монографія. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2010. 208 с.
9. Щербей О. Етнографічні джерела новелістики Ф. Потушняка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 27. С. 142–146.

References:

1. Grendzha-Donskyi, V. (1936). *Ilko Lipei – karpatskyi rozbiinyk [Ilko Lipei is a Carpathian robber]*. Lviv: Vydavets Ivan Tyktor [in Ukrainian].
2. Grendzha-Donskyi, V. S.; Grendzha-Donska, Z. (Collected and organized). (1983). *Zibrannia tvoriv: V 12-ty tomakh. T. 3. Tvory dlia ditei i molodi. Poezii [Collection of works: In 12 volumes. T. 3. Works for children and youth. Poetry]*. Vashinhon: Karpatskyi Soiuz [in Ukrainian].
3. Potushniak, F. (2010). *Zakarpatska ukrainska etnografii: znachennia, istoriografii, zavdannia, problemy ta yikh vyrishennia, elementy ta yikh rozmishchennia [Transcarpathian Ukrainian ethnography: meaning, historiography, tasks, problems and their solutions, elements and their placement]*. In: Tyvodar, M. *Zhyttia i naukovy poshuky F. Potushniaka*. (pp. 163–254). Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].
4. Potushniak, F.; Korenevych L. H. (Ed.). (1980). *Tvory: roman, opovidannia, poezii [Works: novels, short stories, poems]*. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
5. Stanynets, Yu. (2008). *Darunok Mykolaia [A gift from Nicholas]*. In: Zhuk, Z. (Comp.). *Mandrivka sviatoho Mykolaia: Antolohiia. Lehendy, kazky, opovidannia*. (pp. 71–76). Lviv: Svichado [in Ukrainian].
6. Stanynets, Yu. I. (2004). *Nova shapka [New cap]*. In: *Zakarpatska literatura dlia ditei XX stolittia*. (pp. 114–121). Uzhhorod [in Ukrainian].
7. Stanynets, Yu.; Rebyrk, N. (Preface). (2011). *Chervona yonatanochka: vybrani tvory [Red Yonatanochka: selected works]*. Uzhhorod: Grazhda [in Ukrainian].
8. Khodanych, L. P. (2010). *Vykhovnyi potentsial dytiachoi literatury Zakarpattia [Educational potential of children's literature of Transcarpathia]*. Uzhhorod: Informatsiino-vydavnychiy tsentr ZIPPO [in Ukrainian].
9. Shcherbei, O. (2012). *Etnografichni dzhherela novelistyky F. Potushniaka [Ethnographic sources of F. Potushniak's short stories]*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, Vyp. 27, pp. 142–146. [in Ukrainian].